

SANAT POLİTİKASI PAYDAŞLARI: DEVLET, ÖZEL/ÖZERK KURUMLAR, BİREYLER, KAMU ELEMENTS AFFECTING ARTISTIC POLICY: STATE, PRIVATE, INDIVIDUAL EFFORTS AND PUBLIC SUPPORT

Doç. Dr. Mutlu ERBAY

Boğaziçi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü

erbaym@boun.edu.tr

Öz

Bir devletin sanat alanında sahip olduğu verileri yönlendiren iç ve dış unsurlar bulunmaktadır. Dış etkilerin başında kültür ve sanatın oluşumunda devlet desteği gelmektedir. Devletin ekonomik ve hukuksal yaptırımları sanatı etkilemektedir. Bir ülkede devletin kültür ve sanat politikasını etkileyen iç etkiler, dini inançlar ve politik kararlar, oldukça geniş alanlara yayılan önemli etki unsurlarıdır.

Devletin sanat alanındaki desteği sanatın, sanatçının koruyucusu ve çalışma olanakları sağlayarak hamisi olmasıdır. Tarihsel süreç içinde, sanatçıyı koruyan devletler, onun etkileycilik gücünden yararlanarak, bu önemli gruba her zaman çalışma alanı sağlanmıştır.

Bir toplumda devlet, din, eğitim ve ekonomi kurumlarının her biri sanatı kendi ihtiyaçları açısından yönlendirmek ister. Devlet kendi otoritesiyle birleşen yurtsever vatandaşlara hizmet etmeye, ekonomi kurumları ise kar sağlamaya yönelik sanatı etkilemek isterler ve hangi tip sanatın üretileceği üzerine seçimleri ve tercihleri ile etkide bulunurlar.

Avrupa'da sanatın yönetsel açıdan gelişmesi çizgisine bakılacak olursa bu çizginin önce saraydan, sonra kültür baronları adı altında toplanan kültürü destekleyen gruptan geldiği görülecektir. Kültür baronları, sanata ve kültüre yatırım yapan ve toplumda sanatın gelişmesini sağlayan gruptur. Din adamları, krallar, zenginler sınıfı ve asillerin desteği, asırlarca sanatçıya, sanata katkı sağlamıştır. Tarih boyunca sanat, siyasi kurumlar ve yönetsel yapı ile yakın etkileşim içinde olmuştur. Avrupa'da da sanat her dönemde, yöneticiler tarafından desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: sanat politikası, devlet, özel, özerk, bireysel çabalar, kamu desteği

Abstract

There are certain internal and external influences orienting the political power that a state has for the artistic field. The most important external influence is state support in the formation of culture and art. This power affects art via economic and legal sanctions. Religious beliefs and political decisions which are the internal influences affecting the cultural and artistic policies of a country are important effective elements that are extended to quite wide areas. The creators of these decisions and norms are the groups taking part in the formation of cultural policy. The chief role among these groups and institutions belongs to the norm and decision making State.

State supports art and it is the protector of art and the artist, and by providing him with working opportunities it becomes the patron of art. During history, the states protecting the artists have always provided the important group with working opportunities by benefiting from the affecting power of the artist.

Within a society, state and every religious, educational and economic institution wish to orient art for the sake of their own needs. Religious institutions want to orient art into the direction of their dogmas, state into serving its patriotic citizens, agreeing with its own authority, and economic institutions into profit making and they are all effective on what kind of art will be produced.

If we look at the lines showing the development of art in Europe from an administrative perspective, then we will see that this line started from the court first and then continued with the group supporting art, called culture barons. Culture barons is the name of group who invested in art and culture and thus enabled the development of art within society. The support of the clergy, the kings, the rich and the noble class has provided the art and the artist with great support. Throughout history, art has been in close interaction with political institutions and governing bodies.

Key words: art policy, government, public support, private sector, individual efforts,

Giriş

Sanat ve devlet konusunda ilk önemli tartışma Goethe'nin *Wilhelm Meister* adlı eserinde vurgulanmaktadır. Goethe birbiri ile alakası olmayan hatta birbirine zıt kavramlar olan sanat dünyası ile devletin bir gün kaynaşacağını ve birbirinden yardım bekleyeceği görüşü ile devletin sanata desteği konusunu bir kitap yazmış ve bu konuyu sorgulamıştır. Sanat Eğitimsi *Eric Moody* bir makalesinde demokratik toplumlarda sanatın tepki alabileceğinden bahsetmektedir. Sanat ve sağlık gibi önemli konularda, devletin desteği kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Devletin sanata ve sanatçıya hem yardım edip, hem de sanatı etki altında bırakmaması gerektiğini çalışmasında vurgulamıştır. *Amyas Ames* '...eğer sanatın toplumda yaşaması isteniyorsa hükümetten yardım alması gereklidir' der. (Moody, 1992: 40)

Sanatın Gelişmesini Destekleyen Özel ve Özerk Kurumlar

Bir ülkenin sanatsal etkinliklerini yönlendiren gruplar, devletten başka özerk, özel kurumlar ve kişilerin o alanda uğraş vererek ulaştıkları çabalardır. Bu gruplar ayrı ayrı sanata destek vererek, sanatın gelişmesini sağlarlar. Özel üniversite ya da kolejler, müzeler, sanat ve kültür merkezleri, galeriler, antika dükkânları, dernek ve vakıflar sanat yönetiminde etkin olan kurumlardır. (Erbay, 2007: 87)

Müzeler ve galeriler toplumda sanatın gelişmesine direkt olarak katkı sağlayan önemli kurumlardır. Bir toplumda sanat çalışmalarını değerlendirerek sanata dolaylı yoldan destek sağlayan kurumlar da bulunmaktadır. Bunlar reklam ajansları, gazeteler, yayınevleri, alışveriş merkezleri, TV, film şirketleri, müzik marketler, turizm şirketleri ya da alan dışından özel şirketlerdir. Sanatçı ile toplumun etkileşim oranı, zamana, mekâna ve koşullara göre değişebilmektedir. Sanat, psikolojik, sosyolojik ve kültürel bir olgudur. Sanatın kurumsallaşması sanatçıların kişiliği, psikolojik yapısı ve kendisini saran doğal çevrenin canlı ve cansız bütün varlıkları, içinde yetiştiği toplumun çeşitli kültür kalıpları, diğer kurumların değer ve normları gibi unsurlar sanat üzerinde etkili rol oynarlar. Bir toplumda sanata bireysel destek verenler öncelikle izleyiciler, eleştirmenler, sanat eğitmenleri, sanat danışmanları, koleksiyonerler galeri sahipleri ve sanat yönetmenleridir. (Büyükyazıcı, 2016: 22)

Halkın Tutumu

Halkın sanatsal alandaki çalışmalarından etkilenmesi ya da tepki vermesi de yine ahlakın sanat politikasına katılımı ile mümkündür. Bu konu erdem konusuyla ilgilidir. Kamu, sanat politikasını etkileyen ve yönlendiren en önemli gruptur. Kamunun hasletleri, kültürel yapısı içinde yaşatmakta olduğu sanat alanları vardır. Sanat politikasında sermayedarların müze kurması, tablo alıp satması, konserler düzenlemesi ve güçlerini belli kanallara yönlendirmeleri sanatın yönünün etkilemektedir.

Bu sanat politikasında özel sektörün gücü olarak adlandırılabilir. Örneğin kurulan yeni bir özel müze topladığı koleksiyonları ile sanat piyasasını etkileyebilmektedir. (Işık, 2016: 15) O müzede yer alan yeni bir sanatçı tablolarının fiyatları artmaktadır. Sansasyonel bir sanatçının eserleri genç olmasına rağmen yüksek fiyatla satılabilmektedir. Bir de sosyal medya ağında ünlü ya da tanınan bir sanatçının eserlerinin fiyatları artabilmektedir. Yeni medya sanat sektöründe beşinci güç olarak karşımıza önümüzdeki dönemlerde çıkacaktır.

Devlet Sanatçıları

Devlet sanatçıların toplumun ihtiyaçlarına cevap vermelerini sağlamayacak öncelikli bir takım düzenlemelerde bulunabilir. Toplumda unutulmaya yüz tutmuş bazı sanat alanlarına destek olabilir. Kullanım alanları azalmış olan bazı meslek alanlarına yeni platformlarla katkı sağlanabilir. Örneğin, ebru, katı sanatı, hat, çarık, semer yapımı, taş oyma tekniği, mine tekniği gibi. Ancak devletin düzenleyiciliği sanatçının yaratıcılığına sınır koymamalıdır. Her örgütlü toplumda bu tür kısıtlayıcı mekanizmalar, sansürler görülebilmektedir. Devlete düşen görev, sanatçının yaratıcılığına yapay sınırlar getirmek değil, toplumda oto-kontrol mekanizmasını geliştirerek toplumun talepleri ile sanatçının taleplerini bağdaştıracak çözümler bulmaktır. (Kongar, 1994: 480) Sanatta bu oto-kontrolün en etkin aracı sanat eğitimidir.

Devletin Tutumu

Devlet kurumlarında ve özel sektörün okul ve üniversitelerinde verilmektedir. Devletin bu görevini yerine getirebilmesi için etkin bir kültür politikasının bu politika içinde sanatın yerinin, sanatın hedef ve fonksiyonlarının tutarlı, bilimsel tespiti gereklidir. Bunun için de konu ile ilgili çeşitli boyutlarda bilimsel araştırmalara

ihtiyaç vardır. Türkiye’de devletin, özel sektörün ve sermayedarların sanat alanına desteği kaçınılmazdır.

Amerikalı senatör *Huber H. Humphrey*’in ‘... sanattagenelrefahıarttırmak,sanatakarşıulusal ilgiyi yükseltmek ve sanatın uygulanmasındaki yaratıcılığı harekete geçirmek ve sanatın takdirinde yaygın katılımı cesaretlendirmek için hükümetin sanatı desteklemesi gereklidir’ görüşü bir politikacının, sanatta devlet desteğini ne sebeple zorunlu görmesini açıklamaktadır. Amerikan tarihi için sanat üretim sektörünün bir parçasıdır. Bunların sürdürülebilirliğini sağlayan kurumlar ise özel ve özerk yapılanmaya sahip kurumlardır.

Tarihin seyri içinde bunun tam tersini savunabilen politikacılarla ya da düşünürlerle de karşılaşmak mümkündür. Bu grubun görüşü, sanatın belli bir kuruma bağlı olduğu takdirde özgür olamayacağı yönündedir. Bu görüşe sahip Alman oyun yazarı *Bertholt Brecht* ‘sanata yardımcı ve destek olmak istenirse, onu plan ve programlarla sıkı bir düzene sokmak yerine, tersine sanata yeni olanaklar veren, yeri geldiğinde özgürleştirici soluklar sağlamak gereklidir’. Bunu da şu şekilde belirtmiştir. (Adanır:130) ‘Bir kümes hayvanı çiftliğini düzenler gibi sanat, şiir, tiyatro üretimini düzenlemek toplum tarafından bir partinin işi değildir, olmamalıdır’ der. Aksi takdirde şiirler, yapıtlar, eserler yumurtalar gibi birbirinin benzeri haline gelir diyerek devletin sanat alanında engelleyici ve baskıcı güç oluşturma tehlikesine dikkat çekmiştir.

Yapılan bu tartışmalar, devletin bazen baskıcı, bazen özgür politikalarla da olsa, sanatın desteğe ihtiyacı olduğunu belgelemektedir. Ancak devlet desteğiyle dahi olsa bir toplumda kültür ve sanatı değiştirmek kolay değildir. Değişimin o kültür ve sanatın sahibi olan esas kamu/halk kültürü tarafından istenmesi benimsenmesi gereklidir. (Erbay, 2013: 47)

Sonuç

Devletin düzenlediği yarışmalar, sergiler, özel sektörün düzenlediği festivaller, sergiler, özel teşebbüslerin sanatsal faaliyetleri, bireysel çabalar, kazanılan yarışmalar, Cumhurbaşkanlığı ödülleri ile taltif edilen sanatçılar sanatı desteklemekte ve sanatın toplumdaki değerini yükseltmektedir. Fakat sanat kültürünü yayan ve onu didaktik seviyeye taşıyan sempozyumlar, konferanslar, paneller, sergiler, yayınlar olarak

karşımıza çıkmaktadır. Genç nesle bilgiyi taşıyan okullar, kurumlar, üniversiteler, festivaller, aile, çevre, kurslar, çeşitli kurs alanlarıdır.

Sanat yönetiminin kurumlaşmasında sanatçılar, sanatsal kurumların sosyalizasyonları, eğitimleri, rolleri, potansiyel faydası ve kabiliyetleri, sanat eleştirmeleri, sanatı himaye edenler, galeriler, müzeler, antika dükkânları, sanat girişimcileri, koleksiyoner/arkeolog/sanat tarihçileri gibi dernekleri genel anlamda sanatı tüketen toplum, eser alan kişiler, geleneksel sanat formları, sanat üreticisi ve tüketicileri arasında mevcut yargılar, o toplumda sanatı destekleyen yaygın kültürel değerler o toplumda sanatın gelişmesini sağlamaktadır.

Sanat politikası özellikle Devletler tarafından şekillendirilen, özel ve özerk kuruluşların çabaları ile yapılanan, bireysel kişilerin uğraşları ile öne çıkabildikleri eşitlikçi, kamu desteği ile şekillenen bir planlama şeklidir. Her şeyin hızla değiştiği toplum yapısında politika oluşturmak eskisi kadar kolay olmamakla birlikte, sanat alanını kendi haline bırakmak bakış açısına göre doğru olmayabilir. Sanat her toplumda mevcuttur. Sanatsız bir toplum düşünülemez. Sanat toplumu şekillendirir, yumuşatır, muasır medeniyet seviyesine ulaştırır. Sanat bireyin beş duyusunu kullanabilmesini sağlar. Etki ve tepki sürecini ayarlamasına yardımcı olur. Sanat insanı birey olarak üretken bir canlı olduğunu hatırlatır. Sanat sayesinde daha keyifli, daha güzel zevkli bir toplum yapısı üretilebilir. Sanat medeniyetimizin yükselmesi için gereklidir. Sanat teknolojinin yaygınlaştığı bir toplumda, bizi farklılaştıran unsurlardan biridir.

2018 yılında yaratıcılık her alanda araştırma konusudur. Faydalı yenileşme, üretim açısından önemlidir. Gayrisafi milli hâsıla ya da kişi başına düşen gelir seviyesi hala beklenen seviyenin altındadır. Türkiyemiz’in gelişmesi inovasyonu faydalı icatları, yeni fikirleri hayatımıza geçirmekle mümkün olacaktır. Bu sebepten her alanda sanatı, yaratıcılığı yeni fikirleri desteklemeli ve 2023 yılına sanat alanında da etkili bir şekilde hazır olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Vidolke A., "Piyasa ve Eğitim Olmadan Sanat: Sanat Politik Ekonomisi" Çev: Zeynep Baransel, *E-skop digital dergi* 1/4/2013 /
- Adanır, A. B. , Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s.130-146.
- Artun, A., (2006), "*Sanat Yönetilebilir mi? Taylorizm ve Avangard*", *Dönem Etkinlikleri 2004-2006*,ed: İnci Ertekin (Ankara: Mimarlar Derneği, s.463-480.
- Burke, P., (2004) *What is the Cultural History?* , Polity Press.
- Büyükyazıcı D., (2016) "Kültür ve Sanat Ekonomisi Kapsamında Talep Analizleri Yardımı ile Kültür Politikasına Teorik Yaklaşım: Türkiye Örneği" *Journal of the International Scientific Researches*. cilt 1, sayı 1, pp.1/22.
- Erbay, M., (1997). *Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Erbay, M., (2007). *Resim Sanatı Disiplinleri*. İstanbul: Alternatif Yayınları. British Council,
- Erbay, M., (2013). *Sanat Eğitimi Üzerine*. İstanbul: BetaYayınları. Ayrıca Creating, Growth ., (2014) *Measuring cultural and creative markets in the EU* , December , EY Buiding a better working World .
- Işık H.,(2016) *New Trends in Public Finance: Art Economics and Its Bases*, BJSS Balkan Journal of Social Sciences, vol 5,no 9, pp.1-15
- Kongar, E., (1994). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Moody, E. (1992). 'Art and Politics Museum 2000: Politics, People, Professionals and Profit' Patrick Boylan(Ed) London: Museum Association Press.
- Yeni ve değişen dinamikler, küresel yaratıcı ekonomi nasıl gelişir. [www .britishcouncil.org / creativeconomy](http://www.britishcouncil.org/creativeconomy)